

KONFLIKTUSOK HATÁSA A PÁRKAPCSOLATI INSTABILITÁSRA

PILINSZKI ATTILA¹

Bevezetés

A válások gyakoriságát az elmúlt két évtizedben vizsgálva azt tapasztalhatjuk, hogy számuk a kilencvenes évek közepétől stagnált, majd csökkent. A tendencia hátterében egyértelműen szerepet játszik a házasságkötések számának jelentős mérséklődése. A teljes válási arányszám azonban 2006-ig folyamatosan nő, azóta 46% körül mozog (Földházi 2012). Ezek a népmozgalmi statisztikák azonban csak a házasság jogi felbontására vonatkoznak – a párkapcsolati instabilitás általában rejtve marad, hiszen nem jelenik meg a házaspárok különköltözése; az élettársi kapcsolatban élők különválása. (Ráadásul az élettársi kapcsolatban élők aránya az elmúlt két évtizedben többszörösére nőtt: 1990-ben a lakosság mindössze 5%-a, 2011-ben már 18%-a él ebben a kapcsolati formában [KSH 2011].) Az instabilitást befolyásoló tényezők vizsgálatát a családbomlások gyakori előfordulása indokolja.

A családi stabilitást fókuszba helyező kutatások egyrészt a válás hátterében álló demográfiai és szocioökonómiai tényezők vizsgálatára szorítkoznak, mint például a házasságkötéskor betöltött életkor, a házasságból született gyermekek száma (Booth – Edwards 1985; Bukodi 2001; Földházi 2009; Lee 1977; Lehrer 2008), a női munkavállalás szerepe és a felek jövedelmi különbségei (Becker – Landes – Michael 1977), másrészt a kapcsolati minőség többdimenziós mérőeszközei alapján próbálják feltárni az instabilitás meghatározóit (Spanier 1976). Számos kutatás során vizsgálták a családi interakció valamely aspektusának hatását a párkapcsolat minőségére, illetve a párkapcsolattal való elégedettségre (Chuan Chuan 2010; Greeff – De Bruyne 2000; Kurdek 1995). A családi instabilitást érintő kutatásokban a konfliktusok és a konfliktuskezelés módjának szerepe változó. A párkapcsolati konfliktus egyrészt a házasság minőségének egyik dimenziójaként jelenik meg; a kapcsolati minőségre vonatkozó mérőeszközökben gyakran szerepel a konfliktus témaköre. A házassággal való elégedettségre vonatkozó közkezdelt mérőeszköz (Marital Adjustment Test; Locke – Wallace 1959) több területen is rákérdez a

¹ A szerző a Semmelweis Egyetem Egészségügyi Közszolgálati Kar Mentálhigiéné Intézetének munkatársa, e-mail: pilinszki.attila@pulic.semmelweis-univ.hu.

házastársak közötti nézeteltérések gyakoriságára. Egy másik sokat használt eszköz (Dyadic Adjustment Scale; Spanier 1976) szintén tartalmaz a konfliktusok gyakoriságára vonatkozó kérdést: „Milyen gyakran veszekednek egymással?” Ez azt jelzi, hogy a párkapcsolati konfliktusokat és azok gyakoriságát nem kezelték a kapcsolat minőségétől független jelenségként.

A konfliktus többnyire a kapcsolati minőség egyik összetevőjeként jelenik meg a párkapcsolati stabilitásra vonatkozó modellekben is. A házasság Sérülékenység–stressz–adaptáció modelljében (Vulnerability-stress-adaptation model; Karney – Bradbury 1995) a stabilitást a házasság minősége határozza meg. A konfliktusok és a konfliktuskezelés az alkalmazkodási folyamatokhoz tartozik, amelyek kölcsönhatásban állnak a házasság minőségével. A modell szerint tehát a konfliktusoknak nincs közvetlen hatása a párkapcsolati stabilitásra. Ugyanezt az indirekt hatást feltételezi Lewis és Spanier családi stabilitásra vonatkozó elméletében (Lewis – Spanier 1979): a konfliktusok a felek közötti interakciókból származó hasznokhoz/feszültségekhez járulnak hozzá, ami hatással van a kapcsolati minőségre, a kapcsolati minőség pedig a házasság alternatíváival és a külső gáttal együtt határozza meg a stabilitást.

A családi folyamatokra, a párkapcsolat működésére vonatkozó vizsgálatok kapcsán többen utaltak rá, hogy nem elegendő csupán az egyik fél megkérdezése (Kenny – Kashy – Cook 2006; Lewis – Spanier 1979; Safilios-Rothschild 1969). A felek különbözőképpen észlelhetnek vagy értelmezhetnek egy adott kérdést, eltérő jellemzőkkel és attitűdökkel rendelkezhetnek, így mindenképp szükséges mindkét felet megkérdezni és az adatokat ennek megfelelően kezelni, elemezni és értelmezni. Mivel a diádkutatások speciális feladatot adnak kutatóknak, röviden kitérek a diádikus elemzések módszertani kérdéseire.

A válásra vonatkozó összehasonlító kutatások felhívják a figyelmet rá, hogy a kapcsolat felbontása változó képet mutat a különböző országok, kohorszok, de társadalmi csoportok között is (Härkönen – Dronkers 2006; Teachman 2002). Az irodalmi áttekintésben hivatkozott kutatások elsősorban nemzeti adatfelvételekre vagy kisebb középosztálybeli mintákra támaszkodnak. Jelen kutatással az volt a célom, hogy az alacsony társadalmi státusú családok (az átlagosnál jóval magasabb)² instabilitását meghatározó tényezőkről tudjak minél részletesebb képet adni, ami empirikus háttérrel nyújthat a vizsgált célcsoporttal foglalkozó intézmények szolgáltatás-fejlesztéséhez, illetve a családokkal végzett segítő munkához.

Tanulmányomban a 2012-ben folytatott kérdőíves kutatás adatai alapján vizsgálom a családi konfliktusok és a párkapcsolati stabilitás kérdését. Elsődleges kérdésselvetésem az, hogy tapasztalható-e a párkapcsolati konfliktus köz-

² Az országos reprezentatív mintán (*Életünk fordulópontjai*, 2008) a férfiak 4,9, a nők 8,7%-ánál merült fel a válás gondolata a kérdészt megelőző egy év során (Pilinszki 2012), jelen kutatásban ugyanez az arány a férfiaknál 24,3, a nőknél 21,4%.

vetlen hatása a stabilitásra, vagy csak a Karney–Bradbury és Lewis–Spanier modelljei szerint leírt indirekt hatás figyelhető meg a kapcsolati minőség közvetítésével.³

Irodalmi áttekintés

A családi konfliktusoknak a következő fő dimenziói különíthetők el: a nézeteltérések tartalma; intenzitás és gyakoriság; a konfliktus megoldásának módja és sikeressége.

A házassági konfliktusok leggyakoribb témái a korábbi kutatások alapján a kommunikáció, az anyagiak, a gyermekek, a szexualitás, a házimunka, a féltékenység és a rokonsággal való kapcsolat mentén alakulnak ki (Mead et al. 1990). Wagner és Weiss kutatásában a szabadidő eltöltése, valamint a házimunka megosztása mutatkozott a leggyakoribb konfliktusforrásként (Wagner – Weiss 2007). Egy erdélyi kutatás mintájában a leggyakrabban előforduló vitatémák az anyagiakkal kapcsolatos konfliktusok, a házimunka megosztása és a gyermekneveléssel kapcsolatos kérdések voltak. Ebben a vizsgálatban a gyakran veszekedő pároknál a második legjellemzőbb vitatémának az alkoholfogyasztás mutatkozott (Antal – Szigeti 2008). Az alkoholfogyasztás és család stabilitásának kapcsolatára több tanulmány is felhívta a figyelmet: az alkoholbeteg páciensek között több az elvált családi állapotú, mint más betegcsoportokban (Reich – Thompson 1985), a férfiak és a nők alkoholfogyasztása emeli a nők válási hajlamát, az alkoholfogyasztással kapcsolatos viták azonban a férfiak instabilitását növelik (Halford – Osgarby 1993).

Papp és munkatársai az anyagiokról szóló vitákat helyezték vizsgálódásuk középpontjába. A korábbi kutatásokkal ellentétben az ő mintájukban a vezető vitatéma nem a pénzügyek kérdése volt, ám arra az eredményre jutottak, hogy a felek az anyagiakon való vitatkozás közben több negatív interakciós stílust használnak, mint más vitatémáknál. Továbbá úgy értékelték a megkérdezettek, hogy a pénz körüli vitáknak – más témákhoz viszonyítva – jelentős rövid és hosszú távú hatása van kapcsolatra (Papp – Cummings – Goeke-Morey 2009). Az egyes vitatémák és a párkapcsolati elégedettség kapcsolatát vizsgáló Levenson és munkatársai szerint az elégedett és elégedetlen párok között a legnagyobb különbség az anyagiak, a kommunikáció, a szexualitás és a féltékenység témákban mutatkozott (Levenson – Carstensen – Gottman 1993).

Lloyd szerint néha a látszólag egyszerű témák vonatkozhatnak a felek közötti mélyebb kapcsolati küzdelemre, ami a hatalom és az intimitás központi témájára épül. A kapcsolati stabilitás szempontjából a szubjektíve fontosnak

³ A tanulmányban a közvetítés, mediáció kifejezéseket statisztikai értelemben használok: hogyan befolyásol egy oksági kapcsolatot egy közbejövő (mediátor) változó.

ítélt témákban tartósan fennálló, illetve visszatérő konfliktusok a leginkább problematikusak (Lloyd 1990).

A családi konfliktusok gyakoriságának a minőségre és stabilitásra kifejtett hatására vonatkozóan szintén kevés empirikus adattal rendelkezünk. Bár ez főként annak köszönhető, hogy – amint erre korábban utaltam – a konfliktusok gyakorisága a legtöbb mérőeszközben a minőség egyik dimenziójaként szerepel. Wagner és Weiss arra az eredményre jutottak, hogy a konfliktusok szintje erős összefüggést mutat a párkapcsolati minőséggel, azonban közvetlenül nem befolyásolja a stabilitást (Wagner – Weiss 2007).

A konfliktuskezelés konceptualizálása során már korán megjelent a konstruktív és destruktív folyamatok elkülönítése (Deutsch 1969), és a kérdést érintő későbbi kutatások is a konfliktuskezelésnek erre a két fő irányára összpontosítottak. A destruktív konfliktus alapvetően versengésre épülő, antiszociális és a kapcsolatot leépítő. A destruktív magatartás negativitást, barátságtalanságot, néha ellenségességet mutat, ahol a hangsúly a különbségeken van. A produktív konfliktusnak ezzel szemben pozitív hatásai vannak: egyrészt nyílt és őszinte kommunikációt eredményez, ami csökkenti a bizalmatlanságot okozó félreértések valószínűségét; másrészt elősegíti a másik jogos érdekeinek és szükségleteinek felismerését és olyan megoldás keresését, amely mindkét fél igényeinek megfelel; továbbá bizalomteli és barátságos attitűdhöz vezet, ami növeli a hasonlóságok és a közös érdekek iránti érzékenységet (Deutsch 1969). Ezek alapján várható, hogy a destruktív konfliktusok csökkentik a kapcsolattal való elégedettséget, míg a konstruktív folyamatok növelik a kapcsolat minőségét. Számos kutatásban rámutattak, hogy a házasság minőségének a konfliktuskezelés módja az egyik legfontosabb meghatározója: a felek kapcsolattal való elégedettsége pozitív kapcsolatban áll a konstruktív konfliktuskezelési stratégiákkal (mint a megegyezés, humor, kompromisszumkészség, problémamegoldás) és negatív összefüggést mutat a destruktív stratégiákkal (mint az agresszió, elkerülés, védekezés, versengés) (Greeff – De Bruyne 2000; Kurdek 1995; Marchand 2004).

Többen úgy utaltak az elkerülésre mint a konfliktuskezelés egy antiszociális módjára, ami valójában akadályokat gördít a valódi vitarendezés elé, és negatív hatással van a párkapcsolat működésére. Fitzpatrick azonban felhívta a figyelmet rá, hogy a rövid távú elkerülés, a konfliktussal való foglalkozás ideiglenes elhalasztása hozzájárulhat a sikeresebb megoldáshoz, sőt egyes megoldhatatlan kérdések hosszú távú kerülése is előnyös lehet. A döntő tényező szerinte, hogy az elkerülés közös vagy individuális döntés alapján történik-e (Fitzpatrick – Fallis – Vance 1982). A Magyarországon is jól ismert, Thomas és Kilmann által megfogalmazott konfliktuskezelési stílusok (versengő, elkerülő, alkalmazkodó, kompromisszum-kereső és együttműködő) az önérdék-érvényesítés és a kapcsolat fontossága dimenziója mentén írhatók le (Thomas 1974). A konfliktuskezelési módok kutatásában gyakran használták ezt vagy ennek továbbfej-

lesztett változatait (Levinger – Pietromonaco 1989; Rahim 1983). Bár a szerzők felhívják a figyelmet a különböző stílusok szituációtól való függésére, a konfliktuskerülő magatartás mindkét dimenzióban alacsony értéket képvisel, ami egy párkapcsolatban feltehetően nem előnyös.

Karney és Bradbury a családi stabilitásra és minőségre irányuló longitudinális vizsgálatok metaanalízisében néhány változót emel ki, amely közepes-erős előrejelzője a kapcsolati stabilitásnak: a házassággal való elégedettség, a szexuális élettel való elégedettség, a férj és a feleség pozitív viselkedése, a pár attitűdjeinek homogenitása növelik a stabilitást, míg a szülők válása, a férj és a feleség negatív viselkedése és a pozitív reciprocitás a stabilitás csökkenéséhez járul hozzá (Karney – Bradbury 1995). Tehát egyéb tényezők mellett a jelen tanulmányban vizsgált aggregált viselkedés-változók (konfliktuskezelés, problémamegoldás, kommunikációs stílus) közepesen erős kapcsolatban állnak a párkapcsolati stabilitással.

Tanulmányomban a konfliktusok mint a kapcsolati feszültségek megnyilvánulásainak és azok megoldási módjainak a családi instabilitásra közvetlenül és a párkapcsolati minőségen keresztül kifejtett hatását vizsgálom.

1. A *konfliktusok gyakoriságának* növekedésével várhatóan csökken a stabilitás, bár sokan felhívják a figyelmet rá, hogy alapvetően nem a konfliktusok, hanem azok destruktív kezelése gyengíti a kapcsolatot.

Van-e közvetlen hatása a konfliktusok gyakoriságának a stabilitásra, vagy csak a minőségen keresztül fejtik ki hatásukat?

2. A különböző *konfliktusforrások* különbözőképpen befolyásolhatják a stabilitást. Feltételezésem szerint a mindennapi életvitellel kapcsolatos viták (házimunka, anyagiak, gyermeknevelés) gyengébb hatást gyakorolnak az instabilitásra, mint a valamilyen speciális élethelyzettel kapcsolatos viták (alkoholfogyasztás, féltékenység). A korábbi kutatási eredmények alapján azt várhatjuk, hogy az alkoholfogyasztás körüli viták inkább a férfiak instabilitását befolyásolják.

Van-e olyan konfliktusterület, ami közvetlenül befolyásolja a párkapcsolati stabilitást?

3. A *konfliktuskezelés módja* tekintetében a korábbi kutatásokkal egybehangzóan azt feltételezem, hogy a kompromisszumos-együtműködő konfliktuskezelési stílus elősegíti a stabilitás növekedését, míg a versengő és elkerülő stílus gyengíti a kapcsolatot.

Van-e a különböző konfliktuskezelési stílusoknak közvetlen hatásuk a párkapcsolati stabilitásra?

A diádkutatások módszertani kérdéseiről

Több kritika érte azokat a családra vonatkozó kutatásokat, melyek csak egy megkérdézett véleményére alapoznak. Már a hatvanas évek végén megfogalmazódott az igény, hogy a családi témák vizsgálata során a feleségek mellett a férjeket is meg kell interjúvolni, ahogy erre egy tanulmány kritikás címe is utal: „Családszociológia vagy a feleségek családszociológiája?” Bár egyes témákban a felek válaszai összhangban vannak, számos kérdésben (döntéshozatal, konfliktusok, de gyakran a kapcsolattal való elégedettség is) eltérő a véleményük. Az említett tanulmányban Safilios-Rothschild a módszertani konklúziók között fogalmazza meg, hogy az elemzésnek a férj és a feleség válaszai közötti diszrepancia miatt mindkét fél véleményére építenie kell (Safilios-Rothschild 1969).

A család több tagjától származó információ azonban számos, az adatok elemzését illető kérdést vet fel. A diádatatok elemzésének egyik alapvető fogalma a függőség (nonindependence), azaz a diádok tagjai értelemeszerűen nem egymástól független individuumok, hanem az egyik fél érzelme/viselkedése hatással van a másik fél érzelmére/viselkedésére. A családi kapcsolatok területről sok példát sorolhatunk erre: a férj kapcsolattal való elégedettsége többnyire pozitív kapcsolatban van a felesége elégedettségével; a házimunkában való szerepvállalás a két fél közötti zéró összegű játszmaféleként fogható fel. Kenny megfogalmazásában a diádikus függőség definíciója: „Ha a diád két tagjától származó két pontszám nem független, akkor ez a két pontszám jobban hasonlít egymásra (vagy jobban különbözik egymástól), mint két olyan személytől származó két pontszám, akik nem tartoznak ugyanazon diádhoz.” (Kenny – Kashy – Cook 2006: 4) Azzal, hogy a diádoktól származó adatok nem tekinthetők független megfigyelésnek, mindenképp sérül a hagyományos statisztikai módszerek (ANOVA, regresszióelemzés) alapvető feltétele. Ha egyszerűen nem vesszük figyelembe az adatok függőségét, a statisztikai próba torz eredményeket hozhat: a statisztikai szignifikancia többnyire túl liberális, egyes esetekben pedig túlságosan konzervatív (Kenny – Kashy – Cook 2006).

A diád jellegű kutatásokban az adatok közötti függőség kezelésére szolgáló egyik stratégia, hogy csak az egyik féltől gyűjtünk adatokat, elkerülve ezzel a kérdésből származó problémákat. Ezen vizsgálatok mérőeszközeiben a kérdések a kapcsolatra, a másik fél percepciójára vonatkozhatnak, de a családi komplexitásból mindenképp veszítünk. Amennyiben több családtagtól gyűjtünk adatokat, az említett okok miatt mindenképp elhibázott lépés, ha független egyénekként kezeljük őket. Adódik azonban egymásik stratégia, miszerint két különböző mintába soroljuk a diádok tagjait (Kenny 2011). Az elemzést következetesen két mintán végezzük, például férjek és feleségek csoportjain. Természetesen ez az út csak akkor járható, ha a diád tagjai között valamilyen lényegi változó mentén különbséget tudunk tenni (például nem – férfi és nő; kor – idő-

sebb testvér és fiatalabb testvér). Bár ezzel a módszerrel kikerüljük a függőség problémáját, de – ugyanúgy, ahogyan az egyik fél megkérdésére építő kutatásokban – az adatok kettéosztásával csökken a tesztelhető hipotézisek köre. Ezek leginkább a kapcsolati mintázatokra utaló kérdések, amelyek a diádkutatások fő fókuszát képezik.

Kenny a diádkutatások legfontosabb jellemzőit abban látja, hogy

- az összes adat egy elemzés részét képezi (tehát nem két almintán történik az analízis);
- az elemzés során figyelembe veszik a diádot (szemben azzal, amikor az egyén az elemzési egység);
- a diád tagjai közötti függőség közvetlenül mérésre kerül (Kenny 2011).

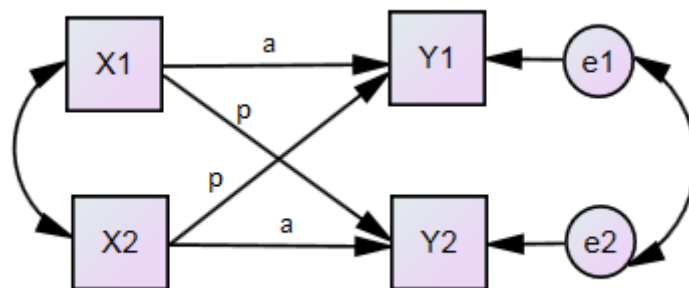
Az adatok közötti függőség ellenőrzésére a változó mérési szintjétől függően különböző statisztikai eszközök állnak rendelkezésünkre. Amennyiben a vizsgált változók nominális mérési szintűek, a Cohen-kappát (K) használhatjuk annak meghatározására, hogy az adott pontszámok függetlenek-e vagy sem. Az intervallum mérési szintű változók esetén korreláltatjuk a diádtagok pontszámait, és a Pearson-féle korrelációs együtthatók alapján eldönthetjük, mennyire erős azok egymással való kapcsolata (Kenny – Kashy – Cook 2006).

A diádikus adatok elemzése kapcsán tisztázni kell néhány alapvető fogalmat. Az egyik fontos kérdés, meg lehet-e különböztetni egymástól valamilyen változó mentén a diád tagjait. Ennek alapján beszélhetünk *megkülönböztethető* és *nem megkülönböztethető* diádokról. A heteroszexuális párok kapcsolatban élők például megkülönböztethető diádnak számítanak, a nem változó alapján különbség tehető köztük. Ugyanígy a főnök és beosztott között, ahol a felek az intézményi hierarchiában elfoglalt hely szerint különböztethetők meg. A megkülönböztethető diádok tagjai mindig bizonyos (állandó és nyilvánvaló) szerepet töltenek be a kapcsolatban, ellentétben a nem megkülönböztethető diádokkal, ahol nincs olyan változó, amely mentén két csoportba sorolhatnánk a diádok tagjait. Ez az alapvetés rendkívül fontos az adatbeviteli mód és az elemzési eszközök megválasztásakor, hiszen a diádok két típusának elemzésére különböző módszerek alkalmasak. A megkülönböztethető diádokat tartalmazó adatbázisok a multi level modeling (MLM) vagy a strukturális egyenletek modell (SEM) segítségével elemezhetők, míg a nem megkülönböztethető pároknál a SEM csak nagyon nehézkesen használható.

Az Actor-Partner Interdependence Model (APIM)

A diádoktól származó adatok valamely elemzésben történő kezelésének egy korai megoldása a diádpontszámok számítása volt (átlagolás, összeg, különbség), a két fél pontszámának átlagolása azonban gyakran félrevezető lehet. A

diád-tagok egyéni pontszámai elemzésének egy alternatív eszköze az I. ábrán látható Actor-Partner Interdependence Model (Kenny 1996), amely négy változót tartalmaz: két függő vagy kimeneti változót (Y1 – a feleség kapcsolati instabilitása és Y2 – a férj kapcsolati instabilitása), és két független vagy prediktor változót (X1 – a feleség konfliktuskezelési stílusa és X2 – a férj konfliktuskezelési stílusa). A mostani példában azt kívánjuk mérni, hogy a diád tagjánál mért konfliktuskezelési stílus milyen hatással van a kapcsolati instabilitás változó értékére.

I. Actor-Partner Interdependence Model

A modell két központi eleme az *aktor-hatás* és a *partner-hatás* (Kenny 1996). Az aktor-hatás azt mutatja meg, hogy a megkérdezett személy konfliktuskezelési stílusa hogyan hat saját kapcsolati instabilitására. Az ábrán az aktor-hatást a vízszintes nyilak (a) ábrázolják.

A partner-hatás azt méri, mennyire befolyásolja a személy érzelmét/viselkedését/vélekedését a partnernél mért prediktor változó pontszáma. A partner-hatást az ábrán az átlós nyilak (p) ábrázolják. Például hogy a feleség konfliktuskezelési stílusa hogyan hat a férj párkapcsolati instabilitására; illetve hogy a férj konfliktuskezelési stílusa hogyan befolyásolja a feleség kapcsolati stabilitását. A partner-hatás a felek közötti interdependencia mérésének egyik formája.

A modellben két további tényezőt kell még kiemelni: a független változók közötti korrelációt és a reziduális változók közötti korrelációt. A független változók (X1 és X2) közötti korrelációt a kétirányú nyíl jelzi. Ez a korreláció biztosítja, hogy amikor az egyik független változó hatását vizsgáljuk (például X1 – Y1), a másik független változó kontrollálva van. Tehát az aktor-hatás befolyásának számításánál kontrollálva van a partner-hatás.

Mivel a modellbe épített független változók (X1 és X2) sosem magyarázzák az Y változó teljes varianciáját, ezért mindkét Y-hoz (e1 és e2) egy-egy reziduális vagy hiba-változót kell rendelni.

Mivel kutatási kérdéseim a konfliktus és konfliktuskezelés párkapcsolati stabilitásra gyakorolt közvetlen és az elégedettség általi közvetett hatására vonatkoznak, a modell egy módosított változatát használok: az Actor-Partner Interdependence Mediation Model-t (Ledermann – Macho – Kenny 2011).

A kutatás és a minta bemutatása

A 2012-ben lezajlott felmérés során családsegítő és gyermekjóléti szolgálatok házastársként vagy élettársként együtt élő igénybevevőit (N = 175 pár) kérdeztük kapcsolatukról. A forgalmi adatok figyelembevételével négy budapesti és öt Pest megyei intézményt választottunk ki. Mindegyik szolgálatnál életkor szerint rétegzett lista készült a párkapcsolatban élő párokról. A kérdőívet a szisztematikus mintavétellel kiválasztott kliensek és partnerük töltötte ki, tehát kutatási dizájn tekintetében standard diádikus adatfelvétel történt.

1. A minta szociodemográfiai jellemzői Socio-demographic characteristics of the sample

	Nők	Férfiak
	N = 175	
Átlagéletkor	39,7 év (SD = 10,5)	43,2 év (SD = 11,1)
Iskolai végzettség		
nyolc általános vagy alatta	52,8%	41%
szakiskola	16,9%	32,4%
érettségi	22,7%	17,4%
főiskola, egyetem	7,6%	9,2%
Dolgozik-e? (igen)	31,8%	58%
Mióta élnek együtt?	14,4 év (SD = 10,2)	
Kapcsolat formája (házasság)	57%	
Van-e a háztartásban gyermek?	76%	

A mintába 18 és 60 év közötti személyek kerültek kiválasztásra, de előfordult, hogy partnerük ennél fiatalabb vagy idősebb volt: a férfiaknál a legfiatalabb 17 éves, a legidősebb 68 éves, a nőknél a legfiatalabb 17 éves, a legidősebb pedig 63 éves. A megkérdezettek iskolai végzettsége és munkaerő-piaci státusa jól mutatja, hogy egy alacsony társadalmi státusú csoportról van szó.

A házasokat és az élettársi kapcsolatban élőket összehasonlítva láthatjuk, hogy a házasok csoportja idősebb – nők: $t(171) = 3,11$, $p = 0,002$; férfiak: $t(170) = 1,89$, $p = 0,061$ – és régebb óta élnek együtt: $t(167) = -5,752$, $p < 0,001$.

Mérőeszközök

A párkapcsolat instabilitása

A házasságok minőségéről és instabilitásáról szóló munkájában Gödri (2001) javaslatot tesz a válási hajlam mérésére, amely támaszkodik a Nebraska Scale of Marital Instability kérdéseire is – kérdőívemben apróbb változtatással eszerint vizsgáltam a kérdéskört. Így a válási hajlamot egyrészt egy 5 itemből álló kérdésblokkal (amelyben megjelenik a kognitív és a viselkedési szint), másrészt a válás valószínűségére való direkt kérdéssel mértem. Jelen tanulmányban ez utóbbi mutatószámmal dolgoztam.

A párkapcsolat minősége

A kérdőívben több kérdés is vonatkozott a kapcsolat minőségére, ebben a tanulmányban a kapcsolattal való elégedettséget (0–10) használom a minőség indikátoraként.

Konfliktusok, konfliktuskezelés

A párkapcsolatban előforduló konfliktushelyzetek megismerésére több kutatásban a különböző témák miatti vitatkozás gyakoriságát vizsgálták. A viták gyakoriságát a legtöbb vizsgálatban 5, 7 vagy magasabb fokú skálán mérték, én az országos mintával való könnyebb összehasonlítás miatt a 4 fokozatú értékelés mellett döntöttem. Mivel az egyes konfliktustémáknál a nemek között nincs szignifikáns különbség, az elemzés során a diád-pontszámot képezve a felek pontszámainak átlagával dolgoztam. Az elemzésben a vita gyakoriságát mérő változót az egyes vitatémák értékeinek átlagolásával alakítottam ki.

A konfliktuskezelési stílusra vonatkozóan a kérdőív részét képezte a Levinger–Pietromonaco (1989) által fejlesztett mérőeszköz (Conflict Style Inventory),⁴ amelyet a szerzők Thomas–Kilmann (1974) és Rahim (1983) munkáira alapozva állítottak össze. A 30 itemből álló skála – ahogyan a közismert Thomas–Kilmann-kérdőív is – 5 alskálát tartalmaz, a kérdésfeltevés azonban nem kényszerített választásos, minden itemet 5 fokozatú skálán kell értékelni. A vizsgált célpopulációnál ennek alkalmazása erősen indokolt, hiszen a kérdőív egyéb blokkjai mellett a 60 állítást tartalmazó kérdéssor feltehetően kimerítő lett volna. A mérőeszköz a következő alskálákat tartalmazza:

⁴ A kérdőív angol változatának elérhetősége:
<http://people.umass.edu/monaco/ConflictStyleQue.pdf>

- alkalmazkodó (például: „Ha nem értünk egyet, megpróbálom nézeteimet hozzáigazítani a partnereméhez.”) Cronbach $\alpha = 0,822$ a nőknél és $0,786$ a férfiaknál;
- elkerülő (például: „Későbbre halasztom, hogy olyasmiről beszélgesünk, amiben nem értünk egyet.”) Cronbach $\alpha = 0,666$ a nőknél és $0,577$ a férfiaknál. Egy állítást („Hagyom, hogy partnerem magára vegye a helyzet megoldásának felelősségét.”) az alacsony item-totál korreláció miatt kizártam, így a Cronbach $\alpha = 0,674$ a nőknél és $0,620$ a férfiaknál;
- kompromisszumkész (például: „Köztes álláspontot javasolok.”) Cronbach $\alpha = 0,719$ a nőknél és $0,780$ a férfiaknál;
- versengő (például: „Megpróbálom meggyőzni partneremet saját álláspontom előnyeiről.”) Cronbach $\alpha = 0,728$ a nőknél és $0,665$ a férfiaknál. Egy állítást („Amikor csak tehetem, megpróbálom a magam útját járni.”) az alacsony item-totál korreláció miatt kizártam, így a Cronbach $\alpha = 0,758$ a nőknél és $0,700$ a férfiaknál;
- együttműködő (például: „Megosztom a problémát a partneremmel, hogy közösen találhassunk rá megoldást.”) Cronbach $\alpha = 0,880$ a nőknél és $0,906$ a férfiaknál.

Eredmények

Az elemzés elsődleges célja annak vizsgálata volt, hogy a konfliktus gyakorisága, a vitatémák és a konfliktuskezelési stílusok milyen közvetlen és közvetett hatással vannak az instabilitásra. Az adatok elemzésénél az APIM módosított változatát használtam, amelyben lehetőség van mediátor-változók vizsgálatára is. Az elemzést Strukturális Egyenletek Modelljezéssel, SPSS 21.0 és Amos 21.0 szoftverekkel végeztem.

Korrelációk

A vita gyakorisága, a különböző vitaterületek és a vizsgált kimeneti változók (férfi és nő kapcsolattal való elégedettsége; férfi és nő kapcsolati instabilitása) között a Pearson-féle korrelációk szignifikáns kapcsolatokat jeleznek (legalacsonyabb $r = 0,162$; legmagasabb $r = 0,572$).

2. A vizsgált változók Pearson-féle korrelációi
 (nők – átló felett, férfiak – átló alatt, férfiak és nők közötti korreláció – átlón)
 Pearson correlations of the examined variables
 (females – above the diagonal, males – under the diagonal, correlation between
 males and females – on the diagonal)

	1	2	3	4	5	6	7
Válás esélye (1)	,510**	-,542**	,045	-,009	-,240**	-,066	-,407**
Elégedettség a kapcsolattal (2)	-,607**	,697**	,136	,055	,394**	,100	,538**
Alkalmazkodó (3)	-,163*	,239**	-,020	,714**	,338**	-,016	,415**
Elkertülő (4)	-,129	,105	,551**	,176	,342**	-,122	,244**
Kompromisszum-kész (5)	-,293**	,405**	,464**	,358**	,468**	,262**	,740**
Versengő (6)	,111	-,082	,093	,108	,037	,148	-,325**
Együttműködő (7)	-,418**	,550**	,499**	,333**	,835**	,048	,550**

* p < 0,05; ** p < 0,01

Az 1. táblázatban láthatjuk, hogy a válás esélye és a kapcsolattal való elégedettség, továbbá két konfliktuskezelő stílus (kompromisszumkész és együttműködő) változónál a két fél pontszáma erős korrelációt mutat egymással, ami azt jelzi, hogy nem független megfigyelésekről van szó. Ezért az elemzésünkben mindenképp a diádot kell elemzési egységként használnunk.

A modellben kimeneti változóként vizsgált válás esélye és az elégedettség között a nőknél (r = -0,542) és a férfiaknál (r = -0,607) is magas korrelációt láthatunk.

A nők konfliktuskezelési stílusai közül a kapcsolati változókkal a kompromisszumkésztség (válás esélye r = -0,204; elégedettség r = 0,394) és az együttműködés (válás esélye r = -0,407; elégedettség r = 0,538) mutat szignifikáns összefüggést. A férfiaknál három stílusnál találunk szignifikáns kapcsolatot: alkalmazkodó (válás esélye r = -0,163; elégedettség r = 0,239), kompromisszumkész (válás esélye r = -0,293; elégedettség r = 0,405) és az együttműködő (válás esélye r = -0,418; elégedettség r = 0,550).

Diádikus modellek

Mindegyik vizsgált témakörben három modellt teszteltem (lásd II. ábra):

1. Null-mediáció: az indirekt utak (X1→M1; M1→Y1; M1→Y1 stb.) értékét rögzítettem 0-ra, ez így valójában az APIM alapváltozata két prediktor és két kimeneti változóval. Ha ez a modell illeszkedik a legjobban, az azt jelenti, hogy a közbejövő változónak nincs szignifikáns hatása, csak a direkt hatás érvényesül.

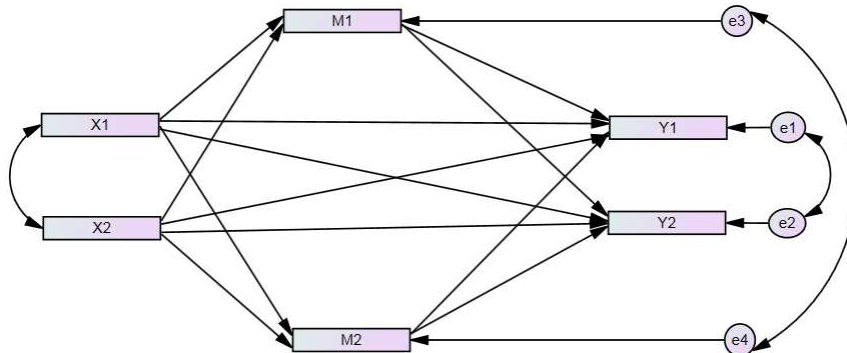
2. Teljes mediáció: a modell közvetlen aktor- és partner-hatásainak ($X1 \rightarrow Y1$; $X1 \rightarrow Y2$; $X2 \rightarrow Y1$; $X2 \rightarrow Y2$) értékét rögzítettem 0-ra. Ha ez a modell illeszkedik a legjobban, az azt jelenti, hogy nincs szignifikáns direkt hatás, a vizsgált változó csak az elégedettségen keresztül hat.

3. Parciális mediáció: a modellben minden szignifikáns út elemzésre került. Ha ez a modell illeszkedik a legjobban, az azt jelenti, hogy közvetlen és közvetett hatást is megfigyelhetünk.

Mivel az elégedettség és a válási hajlam esetében aktor-orientált modelltől beszélhetünk – azaz csak az aktor-hatás szignifikáns, a partner-hatás nem –, az $M1 \rightarrow Y2$ és $M2 \rightarrow Y1$ utakat töröltem a modelltől.

A modellek illeszkedését három mérőszám alapján vizsgáltam: a Khi^2 , a Comparative fit index (CFI) és a Root mean square error of approximation (RMSEA). Egy modell jól illeszkedik az adatokhoz, ha a Khi^2 statisztika p értéke nagyobb mint 0,05; a CFI értéke nagyobb mint 0,95 és az RMSEA értéke kisebb mint 0,05 (Kline 2011).

Az indirekt hatás szignifikanciáját bootstrap (200) módszerrel számítottam.

II. Actor-Partner Interdependence Mediation Model (APIMeM)

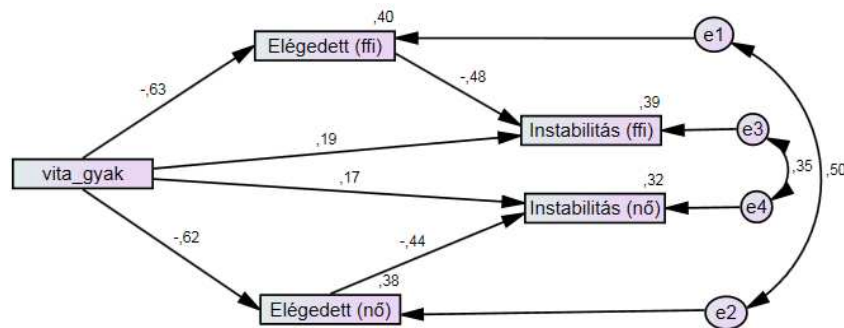
A konfliktus gyakorisága – Elégedettség – Instabilitás

A konfliktus gyakoriságának közvetlen és közvetett hatásait vizsgálva láthatjuk, hogy két mutató szerint a teljes mediáció modellje megfelelően illeszkedik az adatokhoz, de a parciális mediáció modelljének a legjobb az illeszkedése (4. táblázat), azaz mind a direkt, mind az indirekt hatás szignifikáns.

A parciális mediáció modelljében a vita gyakorisága és az instabilitás közötti kapcsolat gyengébb a többi hatáshoz (nők: $\beta = 0,17$; $p = 0,032$; férfiak: $\beta = 0,19$; $p = 0,011$), a konfliktusok gyakoriságának növekedésével nő az instabili-

tás. A vita gyakorisága csökkenti a kapcsolattal való elégedettséget (nők: $\beta = -0,62$; $p < 0,001$; férfiak: $\beta = -0,63$; $p < 0,001$), az elégedettség növekedésével pedig csökken az instabilitás (nők: $\beta = -0,44$; $p < 0,001$; férfiak: $\beta = -0,48$; $p < 0,001$). Az indirekt hatás mindkét nemnél szignifikáns (nők: $\beta = 0,27$; CI = 0,161–0,407; $p = 0,001$; férfiak: $\beta = 0,31$; CI = 0,190–0,434; $p = 0,002$).

A modell a nők kapcsolattal való elégedettsége varianciájának 38%-át, a férfiak elégedettségének 40%-át; a nők instabilitásának 32%-át, a férfiak instabilitásának 39%-át magyarázza.

III. A konfliktus gyakorisága – párkapcsolati elégedettség – instabilitás parciális APIMeM (standardizált együtthatókkal)

The frequency of the conflicts – satisfaction with partnership – partiality of instability APIMeM (standardized coefficients)

Konfliktustémák – Elégedettség – Instabilitás

A megkérdezett párok leggyakrabban az anyagiakkal és a gyermekneveléssel kapcsolatos témákon vitatkoznak. Az egyes vitatémák mediációs modelljeit összehasonlítva (4. táblázat) a teljes mediáció esetén láthatjuk a legjobb illeszkedést a következő vitatémáknál: házimunka, szabadidő, szülők, gyermeknevelés és gyermekvállalás. A parciális modellnek a legjobb az illeszkedése az anyagiak, a barátok, a közös célok, az alkohol és a féltékenység körüli konfliktusoknál.

Az egyes vitatémák közvetlen hatásairól elmondható, hogy a barátokkal és a közös célokkal kapcsolatos viták gyakorisága csak a férfiak instabilitására van szignifikáns hatással, míg az anyagi kérdések körüli viták csak a nők instabilitását befolyásolják.

Az alkoholfogyasztással és a féltékenységgel összefüggő konfliktusok gyakoriságának közvetlen hatása ugyanakkora a két nem esetén. Annak ellenére, hogy a gyermeknevelési vitáknál a parciális modell illeszkedett a legjobban, egyik közvetlen hatás sem volt szignifikáns.

Mindegyik vitatémánál megfigyelhetünk indirekt hatást a párkapcsolati instabilitásra. A férfiak és nők között a legnagyobb különbség a gyermekneveléssel kapcsolatos vitánál mutatkozik: a férfiaknál majdnem kétszer olyan erős az indirekt hatás, mint a nőknél. Ez a különbség egyrészt abból adódik, hogy a gyermekkel rendelkező családokban a férfiak párkapcsolattal való elégedettség erősebb hatással van az instabilitásra, mint a nőknél, másrészt pedig a gyermekneveléssel kapcsolatos viták gyakorisága a férfiak elégedettségét jobban csökkenti, mint a nőkét. A többi témánál az indirekt hatás mértékében nincs jelentős különbség a felek között. A többenél valamennyivel erősebb közvetett hatást látunk még a házimunkával és az anyagiakkal kapcsolatos vitáknál.

Akár a közvetlen, akár a közvetett hatásokat nézzük, elmondható, hogy a két nemnél vagy megegyezik a hatások erőssége (az összes hatás 45%), vagy a férfiaknál tapasztalunk erősebb hatást (az összes hatás 50%). Egy esetben tapasztalunk a nőknél nagyobb indirekt hatást: az alkoholfogyasztás körüli vitáknál (annak ellenére, hogy a férfiak elégedettsége nagy hatással van az instabilitásra).

A férfiak instabilitásának varianciáját a legnagyobb részben a gyermekneveléssel (47%), a féltékenységgel (42%) és a közös célokkal (40%) kapcsolatos vitatémák modelljei magyarázzák. A nőknél a féltékenységgel kapcsolatos viták járulnak leginkább az instabilitás magyarázatához (35%).

3. A vitatémák direkt és indirekt hatása a kapcsolati instabilitásra és a modellel megmagyarázott variancia
Direct and indirect impact of conflict themes on partnership instability and variance explained by the model

	Direkt		Indirekt		Megmagyarázott variancia (%)	
	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi
Házimunka			,22***	,25***	28	35
Anyagiak	,13*	,07	,26***	,30***	30	36
Szabadidő			,18***	,21***	29	37
Barátok	,05	,13*	,16**	,21***	33	38
Szülők			,17***	,21***	34	36
Gyermeknevelés	,09	,01	,22**	,38**	31	47
Gyermekvállalás			,14**	,17**	29	38
Közös célok	,08	,16**	,19***	,22***	30	40
Alkoholfogyasztás	,15**	,15**	,23***	,21**	32	39
Féltékenység	,23***	,23***	,17***	,18***	35	42
Gyakoriság	,17**	,20**	,28***	,29***	33	37

* p < 0,1; **p < 0,05; *** p < 0,01

Megjegyzés: A táblázatban a legjobban illeszkedő modellek értékeit tüntettem fel. Ha a direkt és az indirekt oszlopban is van adat, ott a parciális mediációs modell; ha csak az indirekt oszlopban van, akkor a teljes mediációs modell érvényesült.

Konfliktuskezelési stílus– Elégedettség – Instabilitás

A konfliktuskezelési stílusokat használva prediktor változóként az együttműködő stílus az egyetlen, ahol a parciális mediációs modell illeszkedik a legjobban, az összes többinél a teljes mediációs modell illeszkedése volt jobb, azaz csak az együttműködési stílus esetén tapasztalunk közvetlen hatást is (5. táblázat). Mégpedig csak a férfiak együttműködő pontszáma befolyásolja közvetlenül az instabilitást.

Az indirekt hatásokról elsősorban megjegyzendő, hogy mindegyik szignifikáns hatás negatív előjelű, azaz a különböző konfliktuskezelő stílusok pontszámainak növekedésével csökken az instabilitás. A legerősebb közvetett hatásokat az együttműködő és kompromisszumkész konfliktuskezelési stílusok esetében látjuk a férfiaknál és a nőknél is, de szignifikáns hatás mutatkozik az alkalmazkodó stílusnál is. Az elkerülő stílust vizsgálva csak egy kapcsolatnál

tapasztalunk szignifikáns összefüggést: a nő elkerülő pontszámának emelkedésével a férfiaknál csökken az instabilitás pontszáma.

A versengő konfliktuskezelési stílusnak sem közvetlen, sem közvetett hatása nem mutatkozott.

A nők és a férfiak instabilitásának varianciáját a legnagyobb mértékben az együttműködő konfliktuskezelési stílus (32%, illetve 38%) magyarázza.

4. A konfliktuskezelési stílusok direkt és indirekt hatása a kapcsolati instabilitásra és a modellel megmagyarázott variancia

Direct and indirect impact of conflict management style on partnership instability and variance explained by the model

	Direkt		Indirekt		Megmagyarázott variancia (%)	
	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi
Alkalmazkodó (nő)			-,08**	-,11***		
Alkalmazkodó (férfi)			-,11***	-,14***	28	35
Elkerülő (nő)			-,02	-,07**	28	35
Elkerülő (férfi)			-,08	-,05		
Kompromisszum-kész (nő)			-,14***	-,15***	29	36
Kompromisszumkész (férfi)			-,16***	-,16***		
Együttműködő (nő)			-,18***	-,15***	32	38
Együttműködő (férfi)	-,19**	-,13*	-,14***	-,20***		
Versengő (nő)			-,06	-,06	28	35
Versengő (férfi)			,03	,06		

* $p < 0,1$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$

Megjegyzés: A táblázatban a legjobban illeszkedő modellek értékeit tüntettem fel. Ha a direkt és az indirekt oszlopban is van adat, ott a parciális mediációs modell; ha csak az indirekt oszlopban van, akkor a teljes mediációs modell érvényesült.

Diszkusszió

A családi konfliktus – párkapcsolati elégedettség – instabilitás háromszögében a tanulmány fő fókusza a mediáció kérdése volt. A konfliktus gyakorisága, a különböző vitatémák és a konfliktuskezelési stratégiák a felek instabilitására kifejtett közvetlen és közvetett hatását minden változó esetén három modell (null-mediáció, teljes mediáció és parciális mediáció) elemzésével vizsgáltam. Összességében elmondható, hogy a konfliktusok gyakoriságánál a parciális mediációs modell; a vitatémák egyik felénél teljes, a másik felénél parciális mediációs modell; a konfliktuskezelési stílusoknál pedig jellemzően a teljes

mediációs modell érvényesült. Az indirekt hatás a versengő konfliktuskezelési stílus kivételével minden vizsgált változónál megfigyelhető volt, ami igazolja azokat a modelleket (Karney – Bradbury 1995; Lewis – Spanier 1979), amelyek úgy tekintenek a konfliktusokra, mint a kapcsolati minőség meghatározójára. Néhány változónál azonban (ahol parciális mediációt találtunk) ezekkel a modellekkel nem írható le a konfliktus és stabilitás kapcsolata.

A konfliktusok gyakoriságára vonatkozó feltevés, miszerint a konfliktusok számának növekedésével nő az instabilitás, igazolódott. Az instabilitás növekedéséhez pedig a közvetlen és a közvetett hatás is hozzájárult, szemben Wagner és Weiss eredményeivel, akik nem találtak direkt hatást (2007). A férfiaknál és a nőknél a direkt és indirekt hatás közel egyforma erősségű volt.

A vitatémákra vonatkozó hipotézisem, miszerint a mindennapi életvitellel (házimunka, anyagiak, gyermeknevelés) kapcsolatos viták gyengébb hatást gyakorolnak az instabilitásra, mint a speciális élethelyzettel kapcsolatosak (alkoholfogyasztás, féltékenység), pontosításra szorul. Az alkoholfogyasztás és a féltékenység körüli vitáknak mindkét nemnél közvetlen hatása volt, de a nőknél szignifikáns volt még az anyagi kérdések körüli vita is, a férfiaknál pedig a barátokkal és a közös célokkal kapcsolatos vitáknál láthatunk direkt hatást. A válókok között gyakran szerepel a másik fél alkoholfogyasztása és a hűtlenség (Kovács 2012), amivel összeeseng, hogy a teljes hatást figyelembe véve a vizsgált populációnál három vitatéma emelkedik ki: a féltékenység, az alkoholfogyasztás és az anyagiak. Ezek közül a féltékenység a kapcsolat alapjait érinti, hiszen az egyik fél partnere elkötelezettségét kérdőjelezi meg. Az alkoholfogyasztás körüli viták feltehetően olyan családokban válnak gyakoribbá, ahol egyfajta kóros alkoholfogyasztás merül fel, ami már problémát okoz az illető környezetének. Az alkohol családi életre gyakorolt destruktív szerepének alátámasztására számos kutatási és terápiás adat áll rendelkezésünkre (Rice et al. 1995; Slesnick – Prestopnik 2009). A kóros alkoholfogyasztás családi dinamikára gyakorolt hatása az Eric Berne által leírt alkoholos játszma, amelyben minden családtag részt vesz (Berne 1984). A játszmát megszüntetni csak a szerepből való kilépéssel lehet, ami nem elsősorban a partner elhagyását jelenti, azonban segítség igénybevétele nélkül az alkoholbeteg partnere gyakran csak ezt a megoldást látja.

A nemek között a gyermeknevelés vitatémánál mutatkozott jelentős különbség, ami azt jelzi, hogy a férfiak stabilitására valamiért nagyobb hatással vannak a gyermek körüli viták. Mivel indirekt hatásról van szó, két kérdést kell feltennünk: Miért csökkenti a férfiak elégedettségét jobban a gyerekek körüli vita, mint a nőkét? A gyermekes családoknál miből adódik a különbség a nők és férfiak elégedettségének a stabilitásra gyakorolt hatásában? Az első kérdésre egy lehetséges válasz, hogy a gyermekek nevelésében nagyobb részt vállalnak a nők (ezen a speciális mintán feltehetően a tradicionális nemi szerepek jellemzőbbek), így a gyermekneveléssel kapcsolatos kérdések megvitatásánál náluk

érvényesülhet egyfajta ventilláló hatás is. A második kérdésnél fontos megemlíteni, hogy gyermektelen pároknál a kapcsolattal való elégedettség hatása a stabilitásra csak a nőknél szignifikáns, a gyermekes családoknál mindkét nemnél, sőt amint láttuk, a férfiaknál jóval erősebb hatást tapasztalunk.

Az anyagi viták a nők stabilitását befolyásolják közvetlenül, s a közvetett hatásnál az elégedettséget nagyobb mértékben befolyásolják, mint a férfiaknál. Az anyagiakon való vitatkozás két fő területre osztható: a jövedelem megszerzése (ki és mennyivel járul hozzá a családi kasszához) és a jövedelem elköltése (pénzkezelés, aránytalanságok a költségekben, a nagyobb kiadásokkal kapcsolatos döntések meghozatala). Ha a modellbe beépítjük az egymáshoz viszonyított jövedelem nagyságát, ugyanezt a kapcsolatot láthatjuk: attól függetlenül, hogy a nő vagy a férfi keres többet, az anyagiak körüli vitatkozás a nők stabilitását befolyásolja. Ennek alapján azt feltételezem, hogy elsősorban nem a pénzszerezés, hanem annak elköltése tematizálja az anyagiakkal kapcsolatos vitákat. A hatás alaposabb megértése részletesebb kérdezést, akár más kutatási módszert igényel.

A barátokkal kapcsolatos vitáknál hasonló a helyzet: a férfiaknál tapasztalható közvetlen kapcsolat a stabilitással szólhat akár a férfi, akár a nő barátokkal kapcsolatos szabadságigényéről, de arról is, hogy mit oszt meg a partnerével, és mit a barátjával. Az, hogy elsősorban egyéni barátok vagy közös barátok vannak; hogy kevés az együtt töltött idő és fontos a családon kívüli időtöltés, vagy szinte minden idejét együtt tölti a pár; valamint hogy a család és a külvilág között milyen éles határok vannak, a családi kohézió megragadására alkalmas mutatók (Olson 2000). Értelmezhető tehát úgy is, hogy a barátok, a szabadidő eltöltése, a közös célok és akár a szülőkkel való kapcsolat miatti viták arról szólnak, hogy a felek az adott élethelyzetben más kohéziós szintet tartanak szükségesnek, megfelelőnek, illetve mást éreznek komfortosnak.

A konfliktuskezeléssel kapcsolatban a korábbi kutatások alapján felállított hipotézisem csak részben igazolódott. Az alkalmazkodó, a kompromisszumkész és az együttműködő stílusnál a közvetett hatások esetén párorientált modelltől beszélhetünk, azaz mind az aktor-, mind a partner-hatás szignifikáns. A felek stabilitását befolyásolja a saját és a partner konfliktuskezelési stílusa is. Mindhárom stílusnál azt tapasztaljuk továbbá, hogy a férfiak konfliktuskezelésének nagyobb hatása van a kapcsolat stabilitására. Egyrészt az alkalmazkodó és kompromisszumkész stílusoknál a partner-hatások erősebbek, mint az aktor-hatások; másrészt az együttműködő stílusnál csak a férfiaknál tapasztalunk közvetlen hatást mindkét nem stabilitására. Ez az eredmény arra utal, hogy csak a nők konfliktuskezelési készségeinek fejlesztése nem megfelelő út a kapcsolat stabilizálásához. Sőt, sarkosan fogalmazva, az eredmények alapján inkább azt mondhatjuk, hogy a kapcsolatok abból profitálnak, ha a férfiakat „megtanítjuk” együttműködő módon kezelni a konfliktusaikat. A konfliktuskezelés nemi különbségeit vizsgálva Mackey és O'Brien azt találták, hogy a férfiakra konfliktus

felmerülése esetén mindegyik életszakaszban (korai évek, gyermeknevelés időszaka, „üres fészek”) a konfrontáció jellemző, a nőkre inkább a kitérés (Mackey – O'Brien 1998). Tanulmányukban arra nem térnek ki, hogy a konfrontáció kizárólag a saját igények és nézőpont kifejezését jelenti-e, vagy beleértik a kooperáló konfrontációt is, melynek célja a mindkét fél számára előnyös megoldás keresése. Eredményeink szerint a kapcsolatra egyértelműen pozitív hatással van a konfliktusok felvállalása, ha az együtt jár a másik fél véleményének meghallgatásával, helyzetének megértésével és a közös megoldáskereséssel. Bár a konfliktuskezelési stílus különböző tesztjeinek alkotói hangsúlyozzák, hogy nincs jó és rossz konfliktuskezelési stílus, az adott stílus alkalmassága az adott szituációtól függ (Rahim 1983; Thomas 1974). Eredményeink egybeeszenek a korábbi kutatások tapasztalataival, miszerint a családi konfliktusok terepén azok a stílusok „teljesítenek jól” (például növelik a kapcsolat stabilitását), amelyek a kooperáció dimenziójában magas vagy legalább közepes értéket mutatnak (Greeff – De Bruyne 2000; Van de Vliert – Hordijk 1989).

Ezen a speciális mintán az elkerülő konfliktuskezelési stílus tekintetében Fitzpatrick feltevése (Fitzpatrick – Fallis – Vance 1982) igazolódott: nők elkerülés-pontszámának emelkedésével (a férfiak elégedettségének közvetítésével) szignifikánsan csökken a férfiak instabilitása.

A korábbi kutatásokban a versengők negatív kapcsolatban álltak a stabilitással (Kurdek 1995; Rands – Levinger – Mellinger 1981). Ezért meglepő eredmény, hogy a versengő stílusnak sem közvetlen, sem közvetett hatása nem mutatkozott a válási hajlamra. Elemzésünkben azonban az egyes stílusokra adott pontszámokat vizsgáltuk. Elképzelhető, hogy egy válaszadó átlag feletti pontszámot adott a versengésre, de mellette volt olyan stílus, ami jobban jellemezte az adott személyt. Az eredmények más képet adhatnak, ha nem csupán az egyes pontszámok mozgását vizsgáljuk, hanem a konfliktuskezelési profilt vagy annak egy jelentősebb momentumát (például a személy domináns stílusa).

Röviden szeretnék kitérni arra, milyen többletet jelentett a kérdéskör vizsgálatánál, hogy diádikus adatokkal dolgoztam. A modell lehetőséget ad rá, hogy mind a prediktor, mind a kimeneti változóknál mindkét fél adatait figyelembe vegyük. A prediktor változónál így kérdés lehet, hogy másként hat-e például a férfi és a nő konfliktuskezelési stílusa a felek instabilitására. A kimeneti változót is külön elemezhetjük: a különböző tényezők melyik fél instabilitását határozzák meg nagyobb mértékben. A konfliktuskezelési stílusok vizsgálatánál jelenik meg a legmarkánsabban a diádadatokból származó plusz információ (mivel itt a vitatémákkal szemben a prediktor-változónál is a szerepelt mindkét fél pontszáma). Az alkalmazkodó, kompromisszumkész és együttműködő stílusoknál párorientált modelltől beszélhetünk, azaz a felek stabilitására hat a saját és partnerük konfliktuskezelési pontszáma is. Az elkerülő stílusnál partnerorientált mintázatot láthatunk, a nők elkerülő pontszáma szignifikáns hatással

van a partnerük instabilitására, de a sajátjukra nem. Láthatjuk továbbá, hogy a férfiak együttműködő stílusára a legérzékenyebb mindkét fél instabilitása.

Korlátok

Az eredmények értelmezésekor mindenképp figyelembe kell vennünk, hogy egy speciális mintáról van szó, ahol az országos átlaghoz képest jelentős különbség mutatkozik az iskolai végzettségben, a munkaerő-piaci státusban és a jövedelmi viszonyokban is.

A különböző konfliktuskezelési stílusok vizsgálatánál szerencsés lenne az összes stílust egy modellben szerepeltetni, azonban ez a minta elemszáma miatt nem kivitelezhető. Bár a minta elemszáma a diádkutatások jellemző elemszámához viszonyítva átlagosnak (vagy inkább átlag felettinek) mondható, komplexebb modellek elemzésére nem alkalmas.

Melléletek*1. Melléklet**Az instabilitás mérésére használt kérdéssor**(Gödri 2001 alapján)**Appendix 1**Questions used to measure instability**(based on Gödri 2001)*

Az elmúlt egy év alatt érezte Ön, hogy a párkapcsolatuk „bajban van” ?

Jelenleg érzi ezt?

Az elmúlt egy év során felmerült Önben a válás/különválás gondolata?

Az elmúlt egy év során Ön vagy a partnere felvetette-e komolyan a válás/különválás gondolatát?

Az elmúlt egy év során beszélgetett-e valakivel válási/különválási szándékáról?

(1– igen, 2 – nem)

Természetesen nehéz előre megmondani, hogy mi fog történni egy kapcsolatban, de Ön szerint mekkora az esély arra, hogy Önök elváljanak/különváljanak?

(1 – nagyon kevés, 5 – nagyon nagy)

2. Melléklet

Vitatéma – párkapcsolati elégedettség – instabilitás

APIMeM modellek illeszkedési mutatói

(szürkítve a legjobban illeszkedő modell)

Conflict theme – satisfaction with partnership – instability

Fit indicators of APIMeM models

(the best fitting model in grey)

	Null-mediáció	Teljes mediáció	Parciális mediáció
Házimunka	Khi ² -p: ,000 CFI: ,542 RMSEA: ,372	Khi ² -p: ,533 CFI: 1,000 RMSEA: ,000	Khi ² -p: ,265 CFI: ,998 RMSEA: ,044
Anyagiak	Khi ² -p: ,000 CFI: ,567 RMSEA: ,915	Khi ² -p: ,331 CFI: ,998 RMSEA: ,027	Khi ² -p: ,703 CFI: 1,000 RMSEA: ,004
Szabadidő	Khi ² -p: ,000 CFI: ,589 RMSEA: ,345	Khi ² -p: ,623 CFI: ,998 RMSEA: ,000	Khi ² -p: ,536 CFI: 1,000 RMSEA: ,000
Barátok	Khi ² -p: ,000 CFI: ,600 RMSEA: ,349	Khi ² -p: ,349 CFI: ,993 RMSEA: ,026	Khi ² -p: ,636 CFI: ,999 RMSEA: ,000
Szülők	Khi ² -p: ,000 CFI: ,659 RMSEA: ,347	Khi ² -p: ,342 CFI: ,998 RMSEA: ,029	Khi ² -p: ,305 CFI: ,999 RMSEA: ,036
Gyermeknevelés	Khi ² -p: ,000 CFI: ,544 RMSEA: ,412	Khi ² -p: ,784 CFI: 1,000 RMSEA: ,000	Khi ² -p: ,829 CFI: 1,000 RMSEA: ,000
Gyermekvállalás	Khi ² -p: ,000 CFI: ,593 RMSEA: ,338	Khi ² -p: ,406 CFI: 1,000 RMSEA: ,001	Khi ² -p: ,389 CFI: ,943 RMSEA: ,000
Közös célok	Khi ² -p: ,000 CFI: ,602 RMSEA: ,346	Khi ² -p: ,074 CFI: ,989 RMSEA: ,072	Khi ² -p: ,619 CFI: 1,000 RMSEA: ,000
Alkoholfogyasztás	Khi ² -p: ,000 CFI: ,596 RMSEA: ,355	Khi ² -p: ,008 CFI: ,989 RMSEA: ,081	Khi ² -p: ,069 CFI: 1,000 RMSEA: ,000
Féltékenység	Khi ² -p: ,000 CFI: ,634 RMSEA: ,335	Khi ² -p: ,001 CFI: ,950 RMSEA: ,151	Khi ² -p: ,488 CFI: 1,000 RMSEA: ,000
Gyakoriság	Khi ² -p: ,000 CFI: ,583 RMSEA: ,391	Khi ² -p: ,068 CFI: ,987 RMSEA: ,084	Khi ² -p: ,916 CFI: 1,000 RMSEA: ,000

3. Melléklet

Konfliktuskezelési stílus – párkapcsolati elégedettség – instabilitás
 APIMeM modellek illeszkedési mutatói
 (szürkítve a legjobban illeszkedő modell)
Conflict management style – satisfaction with partnership – instability
 Fit indicators of APIMeM models
 (the best fitting model in grey)

	Null-mediáció	Teljes mediáció	Parciális mediáció
Alkalmazkodó	Khi ² -p: ,000 CFI: ,591 RMSEA: ,288	Khi ² -p: ,706 CFI: 1,000 RMSEA: ,000	Khi ² -p: ,325 CFI: ,999 RMSEA: ,000
Elkerülő	Khi ² -p: ,000 CFI: ,609 RMSEA: ,281	Khi ² -p: ,544 CFI: 1,000 RMSEA: ,000	Khi ² -p: ,311 CFI: ,999 RMSEA: ,031
Kompromisszumkész	Khi ² -p: ,000 CFI: ,630 RMSEA: ,310	Khi ² -p: ,719 CFI: 1,000 RMSEA: ,000	Khi ² -p: ,469 CFI: 1,000 RMSEA: ,000
Együttműködő	Khi ² -p: ,000 CFI: ,648 RMSEA: ,330	Khi ² -p: ,136 CFI: ,991 RMSEA: ,061	Khi ² -p: ,931 CFI: 1,000 RMSEA: ,000
Versengő	Khi ² -p: ,000 CFI: ,607 RMSEA: ,279	Khi ² -p: ,361 CFI: ,998 RMSEA: ,024	Khi ² -p: ,301 CFI: ,998 RMSEA: ,035

IRODALOM

- Antal, I. – Szigeti, J. (2008): A konfliktusok megoldásának módozatai a párkapcsolatokban. *Erdélyi társadalom*, 6/1–2. 147–161.
- Becker, G. S. – Landes, E. M. – Michael, R. T. (1977): An economic analysis of marital instability. *The Journal of Political Economy*, 85/6. 1141–1187.
- Berne, E. (1984): *Emberi játszmák*. Gondolat, Budapest.
- Booth, A. – Edwards, J. N. (1985): Age at marriage and marital instability. *Journal of Marriage and the Family*, 21/2. 67–75.
- Bukodi, E. (2001): A párkapcsolat-formálódás és -felbomlás néhány társadalmi meghatározója. In Nagy, I. – Pongrácz, T. – Tóth, I. G. (szerk.): *Szerepváltozások: Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2001*. TÁRKI, Budapest, 88–112.
- Chuan Chuan, C. (2010): A study of inter-cultural marital conflict and satisfaction in Taiwan. *International Journal of Intercultural Relations*, 34/4. 354–362.
- Deutsch, M. (1969): Conflicts: Productive and Destructive. *Journal of Social Issues*, 25/1. 7–41.
- Fitzpatrick, M. A. – Fallis, S. – Vance, L. (1982): Multifunctional coding of conflict resolution strategies in marital dyads. *Family Relations*, 31/1. 61–70.
- Földházi, E. (2009): Az első házasság felbomlása. Válás Magyarországon és az erdélyi magyarok körében. In Spéder, Zs. (szerk.): *Párhuzamok. Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón*. KSH NKI, Budapest, 135–149.
- Földházi, E. (2012): Válás. In Óri, P. – Spéder, Zs. (szerk.): *Demográfiai Portré*. KSH NKI, Budapest, 21–30.
- Gödri, I. (2001): *A házassági kapcsolatok minősége és stabilitása – Elméleti támpontok és mérési lehetőségek*. KSH NKI, Budapest.
- Greeff, A. P. – De Bruyne, T. (2000): Conflict Management Style and Marital Satisfaction. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 26/4. 321–334.
- Halford, W. K. – Osgarby, S. M. (1993): Alcohol abuse in clients presenting with marital problems. *Journal of Family Psychology*, 6/3. 245.
- Härkönen, J. – Dronkers, J. (2006): Stability and change in the educational gradient of divorce. A comparison of seventeen countries. *European Sociological Review*, 22/5. 501–517.
- Karney, B. R. – Bradbury, T. N. (1995): The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, methods, and research. *Psychological bulletin*, 118/1. 3.
- Kenny, D. A. (1996): Models of non-independence in dyadic research. *Journal of Social and Personal Relationships*, 13/2. 279–294.
- Kenny, D. A. (2011): Commentary: Dyadic analyses of family data. *Journal of pediatric psychology*, 36/5. 630–633.
- Kenny, D. A. – Kashy, D. A. – Cook, W. L. (2006): *Dyadic data analysis*. Guilford Press, New York.
- Kline, R. B. (2011): *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford Press, New York.
- Kovács, R. R. (2012): *A házastársi kapcsolat, a párkapcsolati elégedettség narratív pszichológiai tartalomelemzéssel és pszichometriai eszközökkel történő vizsgálata, tekintettel a családi életciklusokra*. PTE–BTK, Pszichológia Doktori Iskola, Pécs.
- KSH (2011): http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_haztartas Letöltve: 2013. 09.05.

- Kurdek, L. A. (1995): Predicting Change in Marital Satisfaction from Husbands' and Wives' Conflict Resolution Styles. *Journal of Marriage & Family*, 57/1. 153–164.
- Ledermann, T. – Macho, S. – Kenny, D. A. (2011): Assessing mediation in dyadic data using the Actor-Partner Interdependence Model. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 18/4. 595–612.
- Lee, G. R. (1977): Age at marriage and marital satisfaction: A multivariate analysis with implications for marital stability. *Journal of Marriage and the Family*, 39/3. 493–504.
- Lehrer, E. L. (2008): Age at marriage and marital instability: revisiting the Becker–Landes–Michael hypothesis. *Journal of Population Economics*, 21/2. 463–484.
- Levenson, R. W. – Carstensen, L. L. – Gottman, J. M. (1993): Long-term marriage: age, gender, and satisfaction. *Psychology and aging*, 8/2. 301.
- Levinger, G. – Pietromonaco, P. (1989): Conflict style inventory, *Unpublished scale*. Amherst: University of Massachusetts.
- Lewis, R. A. – Spanier, G. B. (1979): Theorizing about the quality and stability of marriage. *Contemporary theories about the family*, 1/268–294.
- Lloyd, S. A. (1990): A behavioral self-report technique for assessing conflict in close relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7/2. 265–272.
- Locke, H. J. – Wallace, K. M. (1959): Short marital-adjustment and prediction tests: Their reliability and validity. *Marriage and family living*, 21/3. 251–255.
- Mackey, R. A. – O'Brien, B. A. (1998): Marital conflict management: Gender and ethnic differences. *Social Work*, 43/2. 128–141.
- Marchand, J. F. (2004): Husbands' and wives' marital quality: The role of adult attachment orientations, depressive symptoms, and conflict resolution behaviors. *Attachment & Human Development*, 6/1. 99–112.
- Mead, D. E. – Vatcher, G. M. – Wyne, B. A. – Roberts, S. L. (1990): The comprehensive areas of change questionnaire: Assessing marital couples' presenting complaints. *American Journal of Family Therapy*, 18/1. 65–79.
- Olson, D. H. (2000): Circumplex model of marital and family systems. *Journal of Family Therapy*, 22/2. 144–167.
- Papp, L. M. – Cummings, E. M. – Goeke - Morey, M. C. (2009): For richer, for poorer: Money as a topic of marital conflict in the home. *Family Relations*, 58/1. 91–103.
- Pilinszki, A. (2012): Párkapcsolati stabilitás és minőség egy országos kutatás tükrében. *Acta Sociologica: Pécsi Szociológiai Szemle*, 5/1. 161–170.
- Rahim, M. A. (1983): A measure of styles of handling interpersonal conflict. *Academy of Management Journal*, 26/2. 368–376.
- Rands, M. – Levinger, G. – Mellinger, G. D. (1981): Patterns of Conflict Resolution and Marital Satisfaction. *Journal of Family Issues*, 2/3. 297–321.
- Reich, J. – Thompson, W. D. (1985): Marital status of schizophrenic and alcoholic patients. *The Journal Of Nervous And Mental Disease*, 173/8. 499–502.
- Rice, J. P. – Reich, T. – Bucholz, K. K. – Neuman, R. J. – Fishman, R. – Rochberg, N. – Hesselbrock, V. M. – Nurnberger, J. I. – Schuckit, M. A. – Begleiter, H. (1995): Comparison of direct interview and family history diagnoses of alcohol dependence. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 19/4. 1018–1023.
- Safilios-Rothschild, C. (1969): Family sociology or wives' family sociology? A cross-cultural examination of decision-making. *Journal of Marriage and the Family*, 31/2. 290–301.

- Slesnick, N. – Prestopnik, J. L. (2009): Comparison of Family Therapy Outcome With Alcohol - Abusing, Runaway Adolescents. *Journal of marital and family therapy*, 35/3. 255–277.
- Spanier, G. B. (1976): Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38/1. 15–28.
- Teachman, J. (2002): Stability across cohorts in divorce risk factors. *Demography*, 39/2. 331.
- Thomas, K. W. (1974): *Thomas-Kilmann conflict mode instrument*. Xicom Tuxedo, New York.
- Van de Vliert, E. – Hordijk, J. W. (1989): A theoretical position of compromising among other styles of conflict management. *The Journal of social psychology*, 129/5. 681–690.
- Wagner, M. – Weiss, B. (2007): Frequency of conflict, conflict behaviour and relationship stability. *Fifth Meeting of the European Network for the Sociological and Demographic Study of Divorce*.

Tárgyszavak:

Párkapcsolati instabilitás

Válás

Statisztikai mediáció

Diádkutatás

Apim-modell

Konfliktuskezelés

Konfliktus

IMPACT OF CONFLICTS ON PARTNERSHIP INSTABILITY

Abstract

The paper studies the relationship between conflicts in partnerships, conflict management style and instability of partnerships on the basis of a dyadic research (n=175 couples).

Its principal research question is whether the direct impact of conflicts and conflict management can be observed besides the indirect effect presumed by different theoretical models.

The analysis demonstrates that the frequency of conflicts and some special conflict themes (financial affairs, friends, common purposes, alcohol consumption and jealousy) influence the stability of partnerships directly and indirectly, while conflict management styles typically exercise their effect through satisfaction with partnership. All the conflict themes but financial affairs and alcohol consumption affect the instability of men to a larger extent than that of women. Another important finding concerning conflict management is that the instability of both sexes is considerably affected by men's style.

Research results imply that the involvement of both partners and the use of methods and techniques focusing on the relationship between the partners are highly important also in the course of social work helping families.